

Asia Elokuva

Hakija A

Annettu 5.2.1992

Tiivistelmä *Sen seikan ratkaisemisessa, kenelle kuului tekijänoikeus tilauksesta valmistettuun mainoselokuvaan, oli kysymys eri osapuolten välisten sopimusten tulkinnasta. Filmimateriaalin omistusoikeus ratkaistaan yleisten esi-neoikeudellisten periaatteiden mukaisesti.*

SELOSTUS ASIASTA

A on pyytänyt 28.10.1991 päivätyllä kirjeellä tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tilauksesta tehdyn mainos filmin tekijänoikeuskysymyksistä.

Lausuntopyynnön mukaan B tilasi vuoden 1989 lopulla C Oy:ltä B:n mainoskampanjan ja antoi samalla tietoon esityssuunnitelman laajuuden. C Oy hinnoitteli oman työnsä B:n antamien tietojen pohjalta. Lisäksi sovittiin, että C Oy johtaa "X" filmintekoprojektia ja valvoo filmin tuotantovaiheiden aikana B:n laskuun työn laatua ja aikatauluja.

C Oy on lausuntopyynnössään tähdentänyt, että sen hinnoitteluun ei kuulu pelkästään mainosteeman suunnittelu ja siihen kuuluvat käsikirjoitukset, vaan myös toteutetun materiaalin tuotannon laadun valvonta. C Oy:n periaatteisiin kuuluu työn laadun valvominen ja siitä vastaaminen, mikä edellyttää tarvittaessa sitä, että C Oy huolehtii myös filmin ohjauksesta.

B valtuutti C Oy:n pyytämään tarjousarvioita B:n tilaaman ja hyväksymän valmiin käsikirjoitustyön pohjalta filmiyhtiöltä. C Oy antoi B:lle D Oy:n tarjouksen, joka käsitti "kaksi filmiä yhden hinnalla", ja A ja D Oy tekivät sopimuksen, jonka mukaan C Oy:n tuli valvoa käsikirjoituksen toteuttamista ja työn laatua kuvamateriaalin tuotannossa, kuten B:n ja C Oy:n välillä oli sovittu. D Oy:n tarjous on lausuntopyynnön liitteenä. C Oy on lausuntopyynnössään tähdentänyt, että luovat ratkaisut oli tehty ennen tarjouksen pyytämistä D Oy:ltä ja että C Oy ei ole ollut luovissa ratkaisuissa D Oy:n alihankkija.

C Oy neuvotteli D Oy:n kanssa toteutettavan materiaalin hengestä ja toimitti valmiin musiikin lauluineen ja tarkan listan kuvattavista sketseistä ja kohteista. D Oy:llä ei ollut mitään valmista materiaalia tai vapaita ku-

via muista projekteista, vaan kaikki kuvattiin B:lle annetun kustannusarvion ja luvatus kapasiteetin pohjalta. Kuvausten alkaessa D Oy otti vapauden soveltaa käsikirjoitusta ja kuvata materiaalia ensimmäiseen esileikkattuun versioon omaan tahtiin. C Oy vaati tuolloin, että tarvittaessa koko filmi on kuvattava uudestaan kustannusten kasvamatta, jos D Oy:n materiaali ei tyydytä C Oy:tä.

Ensimmäisessä esikatselussa kävi ilmi, että materiaali ei tyydyttänyt B:tä eikä C Oy:tä. Tämän jälkeen sovittiin, että C Oy vastaa yhdessä kuvaajan kanssa materiaalin teosta ja taiteellisesta tasosta sekä valvoo työn loppuun asti. Näin saatiin päätökseen ensimmäinen filmi.

Toista tarjouksessa mainittua pitkää filmiä ei koskaan tehty aikataulullisista ja C Oy:n käsityksen mukaan myöskään kustannussyistä. C Oy:n tietojen mukaan B ei ole ilmoittanut luopuvansa oikeudestaan tehdä toista pitkää materiaalin pohjalta eikä myöskään ole sallinut materiaalia käytettäväksi jonkun toisen asiakkaan tai tuotteen rakennusaineeksi.

Lopulta C Oy:n ja D Oy:n erimielisyydet johtivat siihen, että C Oy ilmoitti B:lle, ettei se halua olla yhteistyössä D Oy:n kanssa.

Keväällä 1991 D Oy meni konkurssiin ja B oli huolissaan olemassa olevan mainoksen masterin ja muun materiaalin kohtalosta. Melko pian selvisi, että masterit olivat E Oy:n hallussa.

B halusi valmistuttaa 35 mm elokuvateatterikopion kuvatus filmimateriaalista ja tilasi työn C Oy:ltä. Tuolloin E Oy halusi aluksi laskuttaa myös filmikopion esitysoikeuksista, mutta luopui reklamaation jälkeen pyynnöstä kuultuaan, että elokuvateatterikopion oli tarkoitus olla identtinen jo tehdyn videofilmin kanssa. E Oy ei kuitenkaan luovuttanut alkuperäisiä negatiiveja leikattavaksi, jolloin C Oy joutui tilaamaan duplikaattit F:stä. Samalla F vaati C Oy:tä ostamaan myös sellaista materiaalia, jota C Oy ei olisi lainkaan tarvinnut.

C Oy pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, kenellä on tekijänoikeudet ja esitysoikeudet edellä mainittuun C Oy:n hallussa olevaan materiaaliin ja kenellä on oikeudet käyttää materiaalia ja valmistaa siitä mainoselokuva B:lle tai jollekin muulle tai kenellä on oikeus kieltää ketään käyttämästä uuteen teokseen mainittua materiaalia.

E Oy ei ole antanut C Oy:lle lupaa muuhun kuin videon kanssa identtiseen filmikopioon konkurssipesän omistamaan materiaaliin ja ostamiinsa oikeuksiin vedoten. E Oy on ostanut materiaalin "niine oikeuksineen, mitä D Oy:llä on". D Oy tai konkurssipesä eivät ole tarkemmin eritelleet, mitkä ovat olleet myydyt oikeudet.

C Oy:n mukaan E Oy:n hallussa oleva materiaali on kokonaisuudessaan kuvattu B:lle, ja C Oy:n käsityksen mukaan myös muu materiaali kuin

valmis B:n mainos on B:n D Oy:lle maksama ja sen tuotantoaika on sisällytetty kustannusarvioon. C Oy kysyy, onko materiaali arkistomateriaalia, jota E Oy voi halutessaan käyttää mihin tahansa ei B:lle tehtävään filmiin ja onko niin, että B:n maksaman ja C Oy:n lukuun tehdyn ohjaustyön aikana ja sen ansiosta syntynyt kuvamateriaali voidaan myöhemmin käyttää missä tahansa muussa elokuvassa. Kuvausvaiheessa ei ole ollut tarkoitusta tehdä ilmaista työtä D Oy:n omien tarkoituksien hyväksi.

Lopuksi C Oy toteaa, että D Oy:llä on ollut tekijänoikeuksia koko kyseiseen materiaaliin, mutta ainoastaan yhdessä elokuvan tekijöiden kanssa. C Oy:n lukuun toimineella ohjaajalla on moraalisia oikeuksia koko tuotantoon ja osaan tuotannosta taloudellisia oikeuksia. Nyt kysymyksessä olevan materiaalin esitys- ja hyödyntämisoikeudet ovat vain B:llä siinä laajuudessa ja siihen tarkoitukseen kuin alunperin sovittiin ja C Oy:llä on oikeus tehdä hallussaan olevasta materiaalista ainoastaan B:n pyynnöstä mainoksia B:lle. Kun D Oy ei enää yhtiönä jatka toimintaa, ei sillä ole enää tuottajana oikeuksia tai vaatimuksia. D Oy:tä sitoo sopimus B:n kanssa. Näin ollen C Oy:n käsityksen mukaan myöskään E Oy:llä ei ole oikeuksia käyttää materiaalia ilman B:n ja C Oy:n lupaa mihinkään muuhun tai useampiin mainoksiin kuin on sovittu.

C Oy:n ilmoituksen mukaan sopimusosapuolten välillä ei ole tehty kirjallisia sopimuksia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että esillä olevassa asiassa on pääosin kysymys sopimusten tulkinnasta ja näyttökysymysten ratkaisemisesta, joihin tekijänoikeusneuvosto ei voi lausunnossaan ottaa kantaa. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan kuuluu lausuntojen antaminen ainoastaan tekijänoikeuslain (404/61) ja oikeudesta valokuvaan annetun lain (405/61), jäljempänä valokuvalaki, soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto keskittyy lausunnossaan selvittämään asiaan liittyviä tekijänoikeudellisia näkökohtia. Tekijänoikeusneuvosto ei ole näin ollen katsonut tarkoituksenmukaiseksi varata muille asianosaisille tilaisuutta vastineen antamiseen.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Laissa mainitaan yhtenä esimerkkinä taiteellisesta teoksesta elokuvateos. Tekijänoikeus syntyy teoksen luojaan eli aina luonnolliselle henkilölle. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäi-

siä teoksia, heillä on tekijänoikeus yhteisesti. Esimerkiksi elokuvateoksessa on usein monta tekijää, joille tekijänoikeus kuuluu yhteisesti.

Elokuviissa tekijöitä voivat olla esimerkiksi elokuvan ohjaaja, käsikirjoituksen tekijä, säveltäjä sekä mahdolliset muut henkilöt, jotka ovat kyllin luovalla tavalla osallistuneet elokuvan valmistukseen. Tekijöillä on oikeuksia elokuvaan sisältyvään yksittäiseen panokseensa, mutta joillekin tekijöille voi syntyä tekijänoikeuksia koko teokseen. Esimerkiksi elokuvan ohjaajalle ja käsikirjoituksen laatijalle voi syntyä tekijänoikeus koko teokseen. Myös muille elokuvan valmistukseen riittävän luovalla tavalla osallistuneille voi syntyä tekijänoikeus paitsi omaan panokseensa myös koko elokuvateokseen.

Varsinaisten tekijöiden lisäksi elokuvassa esiintyvillä taiteilijoilla on oikeuksia elokuvaan. Esittävien taiteilijoiden oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 5 luvussa. Elokuvan kuvaajalla on valokuvaalain mukainen oikeus elokuvaan varten kuvaamiinsa kuviin. Valokuvaalain mukaisella oikeudella on merkitystä muun muassa silloin, kun elokuvan yksittäisiä filmiruutuja käytetään esimerkiksi toisen teoksen yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyn lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen tallentamista esimerkiksi videonauhalle. Teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti esimerkiksi elokuvateatterissa tai televisiossa, tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen. Tekijä voi siirtää nämä tekijänoikeuslain 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeutensa toiselle, myös juridiselle henkilölle. Oikeudet voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Laki ei edellytä sopimukselta tiettyä muotoa, joten kirjallisen sopimuksen lisäksi suullinen tai jopa hiljaiseen yhteisymmärrykseen perustuva eli konkludenttinen sopimus voi olla pätevä. Jos tekijänoikeudet teokseen kuuluvat usealle henkilölle yhteisesti, vaaditaan tekijänoikeuksien luovutukseen kaikkien tekijöiden suostumukset.

Sekä esittävän taiteilijan että valokuvaajan oikeudet ovat siirrettävissä toiselle samalla tavoin kuin tekijänoikeudet. Valokuvaalain 15 §:n mukaan oikeus tilauksesta valmistettuun valokuvaan siirtyy tilaajalle, jollei toisin ole nimenomaan sovittu.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Pykälässä kielletään myös teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai

yhteydessä. Tekijä voi sitovasti luopua 3 §:n mukaisista oikeuksistaan vain tietyissä rajoitetuissa tapauksissa.

Tekijänoikeuslain 3 luvussa on tekijänoikeuden siirtymistä koskevia säännöksiä. Lain 27 §:ssä todetaan, että kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus. Siten esimerkiksi filmimateriaalin luovutukseen ei sisälly filmillä olevan teoksen tekijänoikeuksien luovutusta, ellei tekijänoikeuksien luovutuksesta ole erikseen sovittu. Vastaavasti valokuvain 15 §:n mukaan valokuvan kappaleen luovutukseen ei sisälly valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta. Omistusoikeus filmimateriaaliin ja teoksen tekijänoikeudet tai valokuvaa koskevat oikeudet voivat siten kuulua eri henkilöille. Tällaisessa tapauksessa filmimateriaalin omistaja tarvitsee teoksen ja valokuvien julkiseen esittämiseen ja uusien teoskappaleiden ja valokuvan kappaleiden valmistamiseen oikeudenhaltijoiden suostumukset. Vastaavasti oikeudenhaltijoiden on erikseen sovittava filmimateriaalin omistajan kanssa alkuperäisen filmimateriaalin käyttöön saamisesta. Tekijänoikeuden tai valokuvaa koskevan oikeuden nojalla ei ole oikeutta saada filmimateriaalia haltuun ilman eri sopimusta omistajan kanssa.

Tekijänoikeuslain 28 §:ssä todetaan, että se, jolle tekijän oikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. Milloin oikeus kuuluu liikkeelle, sen saa luovuttaa yhdessä liikkeen tai sen osan kanssa; luovuttaja on kuitenkin edelleen vastuussa sopimuksen täyttämistä. Luovutuksensaajalla, joka vetoaa muuttamis- ja edelleenluovutus-oikeuteen, on siten kiistatapauksessa todistustaakka siitä, että tällaisista oikeuksista on sovittu. Tekijänoikeuslain 29 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn sopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelusta on voimassa, mitä varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista annetussa laissa (228/29) on säädetty. Kohtuutonta ehtoa voidaan siten sovittella tai jättää se huomioon ottamatta.

Elokuvatuottajalla ei voi olla alkuperäistä tekijänoikeutta vaan ainoastaan tekijöiltä siirtyneitä oikeuksia. Laissa on säännöksiä elokuvaamisoikeuden luovutuksesta. Lain 39 §:ssä on elokuvatuottajan oikeuksia koskeva tulkinta-oletus. Jollei nimenomaisesti muuta ole sovittu, kirjallisen tai taiteellisen teoksen elokuvaamisoikeuden luovutus käsittää oikeuden saattaa teos yleisön saataviin esittämällä elokuva teatterissa, televisiossa tai muulla tavoin sekä oikeuden varustaa elokuva tekstillä tai uudelleen äänittää sen teksti toisella kielellä. Näihin oikeuksiin kuuluu myös oikeus valmistaa teoksesta kopioita julkisen esittämisen edellyttämässä määrin. Edellä mainittu ei kuitenkaan koske sävelteosta, jonka käytöstä elokuvan esittämisen yhteydessä on aina sovittava erikseen.

Kaikkeen edellä esitettyyn viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että esillä olevassa asiassa se, kenelle ja missä laajuudessa tekijänoikeudet kuuluvat, ratkeaa B:n ja C Oy:n sekä B:n ja D Oy:n välisten sopimusten perusteella. Koska tekijänoikeus voi syntyä vain luonnolliselle henkilöl-

le, sopimosapuolilla on ollut ainoastaan tekijöiltä siirtyneitä oikeuksia. Sopimosapuolet voivat siten luovuttaa oikeuksia ainoastaan siinä laajuudessa kuin ne ovat itse niitä saaneet. Huomiota on tällöin kiinnitettävä lain 28 §:n edelleenluovutuskieltoa koskevaan olettamaan. Vastaavasti tekijänoikeuksien luovutuksensaajalla on aina selonottovelvollisuus siitä, että luovuttaja on saanut kaikki luovutettavat oikeudet. Arvioitaessa tuottajayhtiön oikeuksia on otettava lisäksi huomioon tekijänoikeuslain 39 §:n mukainen olettava elokuvaamisoikeuden luovutuksen laajuudesta.

D Oy:n konkurssipesällä on voinut olla vain sellaisia tekijänoikeuksia, joita D Oy:llä on ollut, ja konkurssipesä on voinut myydä tekijänoikeuksia vain tehtyjen sopimusten mukaisessa laajuudessa. Konkurssipesällä on ollut oikeus myydä tekijänoikeuksia ainoastaan siinä tapauksessa, että D Oy:llä oli sopimusten mukaan tekijänoikeuksien edelleenluovutus-oikeus, ellei kysymyksessä ole ollut koko liikkeen tai sen osan luovutus.

Kysymys filmimateriaalin omistusoikeudesta ratkeaa yleisten esineoikeudellisten periaatteiden mukaan. Jos tekijänoikeudet tai oikeudet valokuvaan ja omistusoikeus filmimateriaaliin kuuluvat eri henkilöille, ei filmimateriaalin omistajalla ole oikeutta määrätä tekijänoikeuksista tai valokuva-oikeuksista ilman näiden oikeudenhaltijoiden erillistä suostumusta.